

[מעשה בשנים שהיו יושבים ושותים יין כבבל תחת אילני צפצפה שהוא מין של ערבה, (8) ונטל האחד מהם שהיה לו בן גדול, כוס של יין, ונתן לחבירו שהיתה לו בת קטנה או נערה, ואמר לו: "מקודשת תהא בתך לבני!"]

אמר רבינא:

אין קידושין אלו כלום, שהרי אין האב זכאי לקדש את בנו! ואם משום "שמא נתרצה הבן", הרי שאפילו למאן דאמר [שמואל בסוגיא לעיל]: **חיישינן "שמא נתרצה האב"**,

ב-מה מודה הוא ש"שמא נתרצה הבן" לא אמרינן, ומשום שהאב לכתו מתרצה בשידוך כל שהוא, וכדאמרינן: (1) "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", (2) אבל האיש אינו מתרצה בכל שידוך. (3)

אמרי ליה רבנן [הקשו החכמים] **לרבינא:**

והרי כשם שאנו חוששים שמא נתרצה האב, ואף שלא שמענו, הכי נמי ניחוש דילמא שליח שויה [שמא שליח עשה הבן את אביו] לקדש לו אשה!?

אמר להם רבינא: **לא הציף איניש לשווי לאבוח שליח** [אין לחוש שיהא אדם חצוף לעשות את אביו שליח].

ואכתי הקשו החכמים בבית המדרש: **דילמא ארצויי ארצייה קמיה** [שמא שיבח הבן בפני אביו את בתו של אותו פלוני] וגילה לו את דעתו שהוא חפץ בה, ואם אכן כן, נעשה לו האב שליח מאליו, כי זכין לאדם שלא בפניו! (4)

אמר להו רבה בר שימי [לחכמים]: **בפירוש**

3. כן פירש רש"י; אבל ברא"ש מבואר, שאפילו אם שמע הבן ונתרצה אינו מועיל, כי צריך שיעשה את האב שליח; ובאבני מלואים סימן לו סקי"ז כתב שאינו יודע לחלק בין זה לזה, ראה שם, ונשאר בצ"ע.

4. נתבאר על פי רש"י, שכתב: "ודילמא ארצויי ארצי בן קמיה אביו, וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה, והאב נעשה לו שליח מאליו, דזכין לאדם שלא בפניו"; וצריך ביאור אריכות לשון רש"י כאן, שהרי רש"י גופיה מפרש שמעיקר הדין אין הפרש בין ריצוי האב לריצוי הבן, ואם באמת נתרצה הבן הרי היא מקודשת לו, רק שבפועל אין אנו חוששים לזה, ואם כן, מאחר שאנו חוששים שארצויי ארצי קמיה, אם כן מרוצה הוא והיא מקודשת כמו שנתרצה האב, ולמה הוצרך רש"י להסביר כאן שמדין "זכין" נעשה

שמא יקדש המקדש את אחותה, כי מאחר שהיא מותרת לו לאחר מיתת אשתו, דעתו עליה ורגיל אצלה, ולכך עשו חכמים תקנה שמא יארע שיקדשנה; אבל שאר הקרובים אין דעתם עליה, כי מאחר שהיה לה איזה עסק עם קרוביהם, והיא אסורה להם אפילו לאחר מיתתם, שוב אין דעתו עליהם, ואין לחוש שיקדשנה.

8. כן פירש רש"י בפירוש ראשון; ובפירוש שני פירש רש"י, שהיו יושבים תחת מחצלות הנתונות על גבי זיוין הבולטים ברשות הרבים להגן מפני החמה.

1. לעיל מא א בתחילת הפרק.

2. משל הוא שהנשים אומרות על בעל שאינו מוצלח: טוב לישיב עם בעל כל שהו ובלבד שנהיה שני גופים, מאשר לישיב אלמנה בודדת.

הבזיון הוא קדושין באגודת ירק, או שמא הבזיון הוא קידושין בשוק?⁵

ומפרשינן, דנפקא מינה בספק זה, כגון דקריש בכספא [קידש בכסף] – שהוא דבר חשוב – אבל המקום היה בשוקא, או שאכן קידש בכישרא דירקא, אך המקום היה בביתא –

מאי יהיה דין הקדושין, האם נחוש שמא נתרצה האב?

אמר ליה רבינא לרב אחא מדיפתי: אידי ואידי [כל אחד ואחד] בפני עצמו דרך בזיון הוא, ובין שקידש בכספא בשוקא, ובין שקידש בירקא בביתא, דרך בזיון הוא ואינה מקודשת.

מעשה בההוא גברא דאמר לאשתו: לקריבאי [לקרובי] רוצה אני לתת את בתנו, ואילו היא [אשתו] אמרה: לא כן, אלא לקריבה [לקרוב שלה].

אמר מר [רבינא], דלא סבר להא דרב ושמואל, החוששים שמא נתרצה האב, והוא סובר שאין לחוש לכך אלא אם כן שמענו, ולכן אין חוששים לריצוי או עשיית שליח על ידי הבן.

מעשה בההוא גברא דקריש בכישרא דירקא בשוקא [מעשה באדם שקידש באגודת ירק את הבת שלא לדעת אביה].

אמר רבינא: אין חוששים לקידושיו, כי אפילו למאן דאמר: חוששין שמא נתרצה האב לכששמע, הני מילי – שחוששים לכך – כשקידשוה לבתו דרך כבוד, אבל כשקידשוה דרך בזיון וכמעשה זה – לא חוששין שנתרצה האב.⁽⁵⁾

אמר שאל ליה רב אחא מדיפתי לרבינא:

בזיון המאי? אי בזיון דירקא, אי בזיון דשוקא? [מה הוא הבזיון במעשה זה, שמשום כך אין חוששין לקידושין, האם

5. א. ואף שאמר רבינא, שדבריו הם אפילו לדעת הסובר: חיישין שמא נתרצה האב, לא אמר כן אלא לרווחא דמילתא, כדי שיקבלו ממנו, רש"י.

ב. בתוספות מבואר, שלסברת רבינא אפילו אם שידכו אין אנו חוששים שמא נתרצה האב; [וההכרח לזה מבואר בראשונים, שהרי רב ושמואל לא אמרו אלא בשידכו, ואם כן רבינא שאינו סובר כמותם, היינו אפילו בשידכו]; ומכח סוגיא זו כתבו לקיים את דברי רש"י שפירש לעיל בדעת ה"איכא דאמרי" בדעת עולא, שאפילו אם שידכו אין היא צריכה לא גט ולא מיאון; [ולא כדבריהם לעיל שחלקו על רש"י שם, ראה דבריהם שם, והובאו בהערות בסוגיא לעיל].

לו שליח.

והנה ב"אבני מלואים" סימן יז סקי"ב כתב בד"ה ונראה משום: דמשמע לשון הש"ס "חיישין שמא נתרצה האב, כששמע", שאם לא שמע האב כלל, אין כאן קידושין, וכתב שם שהטעם הוא משום שאינו זכות גמור, ראה שם; ואם כן יש לומר, שזו היא כוונת רש"י כאן לומר, שחיישין שמא ארצוי ארצי קמיה, ושוב אין צריך שישמע כלל.

ומיהו ה"אבני מלואים" כתב כן כדי לפרש את דברי הר"ן יח ב מדפי הר"ף ד"ה איתמר שהביא שם, ויעויין שם בר"ן שכתב במפורש שלא כדברי ה"אבני מלואים", וזה לשונו: "אפילו הוא במדינת הים ולא שמע כלל, חוששין לה", וצריך תלמוד.

א. דין תורה הוא, שבת ישראל המאורסת לכהן הרי היא אוכלת בתרומה, אבל גזרו חכמים, שלא תאכל ארוסה עד הנשואין; ונחלקו אמוראים בטעם הדין, אם הטעם הוא, כי היות והיא עדיין נמצאת בבית אביה, שמא תשקה מן התרומה שתקבל לאחיה ולאחיותיה הישראלים, או שהטעם הוא, משום שכל עוד לא כנסה הבעל אין הוא בודקה על ידי קרובותיו, ויש לחוש שמא יש בה מום [סמפון] המבטל את הקידושין.

ב. ירושת הבעל את אשתו אינה אלא לאחר שנישאת.

ג. כשם שאין הבת מתקדשת שלא לדעת אביה, כך אינה נישאת שלא לדעת אביה, ואפילו קידשה אביה; ובסוגיא שלפנינו דנה הגמרא בכמה אופנים, כשנישאת שלא מדעת אביה, כיצד הוא דינה.

א. אם נתקדשה הבת לכהן לדעת אביה, והלך אביה למדינת הים, ועמדה ונישאת לארוסה הכהן שלא מדעתו של האב:

אמר רב: אוכלת בתרומה בהנחה שמרוצה האב בנישואין אלו, (6) עד שיבא אביה וימחה ואז תפסיק לאכול בתרומה, כלומר:

כפתיה, כפתה האשה את בעלה עד דאמר לה: לו יהי כדברייך ותיהוי בתנו לקריבה.

אדאכלי ושתי, אתא קריבה באיגרא וקרשה, [באותו זמן שהיו האב והאם יושבים ועוסקים בסעודה שעשו על החלטה זו, בא קרובו של הבעל, וקידש את בתם בעליה בסתר, שלא מדעת אביה].

אמר אביי: אין חוששין לקדושיו, כי אף שבכל מקום חוששין שמא נתרצה האב, מכל מקום במעשה זה אין לחוש, כי מאחר שכבר הבטיח האב לאשתו שיתן את בתם לקרובה, לא יחזור בו, דהרי כתיב: "שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב", ומי שאינו עומד בדיבורו, "כזב" הוא.

רבא אמר טעם אחר שאין לחוש לקדושין: כי חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ואם יחזור בו נמצא מפסיד סעודה שעשה על השידוך הקודם.

ומפרשת הגמרא מאי בינייהו, מה נפקא מינה יש לדינא בין הטעמים של אביי ורבא?

איכא בינייהו, כגון דלא טרח בסעודה, אלא הבטיח בלבד, שלדעת אביי אין חוששין לקדושי קרובו, ואילו לדעת רבא חוששין לקדושי קרובו.

מועיל.

6. כי הואיל וקידשה האב לדעתו, חופה נמי ניחא ליה עד שיבא וימחה, רש"י; ובהמשך הגמרא מתבאר, שסברא זו אינה מועילה אלא לענין תרומה, שמדאורייתא אוכלת היא אף בלי שישאנה, אבל אילו היה דין זה מדאורייתא, לא היינו אומרים שמסתמא ניחא ליה.

ג. שיטת הרי"ף אינה כרש"י הסובר בדעת רבינא שאין חוששים שמא נתרצה האב, אלא שלדעתו אפילו אם שמענו שנתרצה האב אינו מועיל, וראה מה שתמה עליו הרא"ש; וראה בר"ן שנסתפק בדעת הרי"ף, אם אפילו ידוע לנו שנתרצה האב בתחילה אינה מקודשת, או דוקא אם שמע ונתרצה אחר הקידושין הוא דאינו

אין חוששין עתה שמא ימחה האב, עד שנראה בעינינו.

רב אסי אמר: אינה אוכלת בתרומה, ומשום דשמא יבוא אביה וימחה, ונמצאת זרה מדרבנן (7) אוכלת בתרומה למפרע. (8)

ומספרת הגמרא: הוה עובדא, וחש לה רב להא דרב אסי, [מעשה היה כגון זה, ולא התיר לה רב לאכול בתרומה, משום שחשש לשיטתו של רב אסי]. (9)

אמר רב שמואל בר רב יצחק:

7. כתבו התוספות, שלשון "זרה" אינו לומר שהיא זרה גמורה, שהרי ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה מן התורה, אלא זרה מדרבנן קאמר, וכן כתב הריטב"א, וראה מה שהוסיף בזה.

וביארנו עוד התוספות, שאם כי הטעמים שאסרו חז"ל לארוסה בת ישראל לאכול בתרומה [או משום דכיון שהיא עדיין בבית אביה, יש לחוש שמא תשקה מתרומתה לאחיה ולאחותה, או משום שמא ימצא בה מום – "סימפון" – המבטל את הקידושין] אין שייך כאן, שהרי הם בינם לבין עצמם נישאו כשאר הנישאים ושוב אינה בבית אביה, וגם אין לחוש לסמפון, וכמו בנשואה, ומשום שבדוק הוא אותה על ידי קרובותיו, מכל מקום "לא פלוג" רבנן, ואסרו את הארוסה עד שיהיו נישואיה נישואין גמורים. ואולם הרשב"א תמה על זה, שהרי מבואר בגמרא לעיל יא א, שיש נפקא מינה בין שני הטעמים שאסרו חכמים לאכול בתרומה ב"קיבל, מסר, והלך", והיינו שאם קיבל הבעל על עצמו את המומים שלא יבטלו את הקידושין, הרי היא אוכלת בתרומה משום שאין חשש סימפון, ואילו במסר האב לשלוח הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל והבת עמהם, הרי היא אוכלת לפי הסובר שהטעם הוא משום "שמא תשקה", הרי שאין הדין תלוי בחופה דוקא, ואם כן הוא הדין בנידון דידן! וראה מה שכתב הרשב"א בזה.

וב"שיטה לא נודע למי" הקשה גם הוא למה זרה היא, והרי כיון שנשאה שוב אין שייך חשש

ד"שמא תשקה"; ולכן פירש פירוש מחודש בגמרא, דהכי קאמר: אם תאכל היום בתרומה, ושוב יבא האב וימחה, הרי נאסרנה לאכול בתרומה [כיון שתחזור לבית אביה], ואז יש לחוש שיאמרו האנשים שאף עד עכשיו אכלה באיסור, כי אין כולם יודעים שארוסה אוכלת בתרומה מן התורה.

ולפי פירושו נמצא, שסוגיית הגמרא היא כמאן דסבר שהחשש הוא "שמא תשקה", כי אילו לדעת הסובר שהחשש הוא משום סמפון, הרי יכולה היא לאכול בתרומה אף אחר שיבא אביה וימחה, כי כבר בדקה הבעל בקרובותיו והרי זה דומה לקיבל עליו את המומין שהיא אוכלת בתרומה; ואולם לפי מה שכתבו התוספות לעיל יא א שכולם מודים לעולא, והנפקא מינה המבוארת בגמרא אינה לפי ההלכה, אם כן ניחא.

8. בשו"ת "באר יצחק" ביאר את הטעם שלדעת רב אסי אין אומרים: ספק דרבנן לקולא, דהוא משום שאיתחזק איסורא, שהיתה אסורה עד היום לאכול בתרומה, ובמקום דאיתחזק איסורא אין אומרים ספק דרבנן לקולא; וראה ב"פני יהושע", שלדעת רב מה שהיא אוכלת אינו מחמת ספק, אלא ש"חזקה" שהוא מרוצה, וכאשר משמע בלשון רש"י שהובא לעיל בהערה.

9. כתבו התוספות שלא הודה לו רב לרב אסי, אלא חומרא בעלמא הוא שחשש רב, והלכה

לאב [אין זה אלא משום שהאב אינו במקום הנישואין], **אבל הכא דאיתיה לאב** [שהאב נמצא], ויודע הוא מן הנישואין ולא אמר דבר, אמרינן: **האי דאישתיק האב**, משום דמירתה רתח [כועס הוא] על הנישואין שנעשו שלא לרצונו.

רב ירמיה בר אבא אמר, אוכלת: ואפילו לרב אסי, דאמר: כשהאב במדינת הים אינה אוכלת, התם הוא משום דשמא יבוא אביה וימחה, אבל הכא שהאב יודע ושותק, אמרינן: מדשתיק, איתנחוי איתנחא ליה [היות ושותק הוא ודאי ניחא לו].

ג. עוד מבארת הגמרא:

אם נתקדשה הבת לכהן שלא לדעת אביה, ואף ניסת לו שלא לדעת אביה, ואביה כאן:

רב הונא — שאמר באופן הקודם, שאינה אוכלת — אמר באופן זה, שאוכלת היא בתרומה.

ואילו **רב ירמיה בר אבא** — שאמר באופן הקודם שאוכלת היא בתרומה — אמר באופן זה שאינה אוכלת, ומשום שבאופן הקודם, על כל פנים מן התורה ראויה היא בודאי לאכול בתרומה, שאף ארוסה אוכלת בתרומה; אבל באופן זה, שאף הקידושין

ומורה רב — הסובר לגבי תרומה, שתולים אנו בריצוי האב — שאין זה אלא לענין תרומה, כי מן התורה אוכלת היא אפילו אם לא נישאת, אבל אם מתה אשתו שנישאת לו שלא מדעת האב, אינו יורשה, כי לענין ירושה שמן התורה אין לו קודם נישואין, הרי אנו מחזיקים את הדבר בספק, ואוקי ממונא בחזקת מריה [ונותרה הירושה בחזקת קרובי האשה].⁽¹⁰⁾

ב. עוד מבארת הגמרא:

אם נתקדשה הבת לכהן לדעת אביה, וניסת לו שלא לדעת אביה, כלומר: נישאת בלי שהודיעתו תחילה, ואולם אביה כאן במקום הנישואין ויודע מהם, ושותק:

רב הונא אמר: אינה אוכלת בתרומה, ומפרש לה ואזיל.

רב ירמיה בר אבא אמר: הרי זו אוכלת בתרומה, ומפרש לה ואזיל.

ומפרשת הגמרא את שיטותיהם וטעמיהם:

רב הונא אמר, אינה אוכלת: ואפילו לרב דאמר במחלוקת הקודמת: אם היה האב במדינת הים הרי זו אוכלת בהנחה שהאב מרוצה בכך, התם הוא משום דלא איתיה

שהחילוק בין תרומה לירושה הוא, משום שלגבי תרומה אמרינן: רוב אנשים שקידשו את בתם מתרצים בנישואיהם שנישאו שלא מדעתם, ורק לענין ממון אין מועיל הרוב משום ש"אין הולכין בממון אחר הרוב" להוציא ממון מחזקתו, ואם כן לגבי טומאה יהא מותר ליטמא כיון דהולכים אחר הרוב; אלא שאי אפשר לומר כן, כיון שרב עצמו סובר בתחילת פרק המניח

כרב שהיא אוכלת בתרומה; אבל הרא"ש חולק וסובר דכיון דחש לה רב לרב אסי, אם כן הלכה כרב אסי.

10. א. כתב הרא"ש [סוף אות ח], שאף אינו מיטמא לה [שאין כהן מיטמא לארוסתו], כיון שאיסור הטומאה היא מן התורה. והוסיף שם, שלכאורה היה מקום לומר

אינם ודאיים, כי שמא לא נתרצה האב בקידושין, אינה אוכלת בתרומה.

אמר עולא על דברי רב הונא: **הא דרב הונא** קשה הוא **כחומין** [שהוא מזיק] **לשנים וכעשן** [שהוא מזיק] **לעינים**,⁽¹⁾ שהרי: **השתא**, ומה **התם** — כשנתקדשה לדעת אביה — **קידושי דאורייתא** הם, וראויה היא לאכול בתרומה מן התורה, **אמרת** — אתה רב הונא — **דלא אכלה** משום שתולים אנו שאין האב מרוצה בנישואין, **הכא** — שקידושה אינם ודאי קידושין דאורייתא — **לא כל שבן** שלא תאכל בתרומה!?

א-10 ולפיכך: **נראין דברי תלמיד** הוא רב ירמיה בר אבא, שחלק על רבו ואמר: אינה אוכלת.

אמר רבא: **מאי טעמא דרב הונא**, שהתיר לה לאכול בתרומה?

הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב, כלומר: הואיל והן הקידושין והן הנישואין נעשו בה שלא מדעתו, ונהגו בה כאילו היתה יתומה ללא אב, ודאי שאילו לא היה מרוצה במה שעשו, לא היה מניח שיתעלמו ממנו כל כך.⁽¹⁾

איתמר: **קמנה שנתקדשה שלא לדעת אביה**, ותלויה היא בריצויו של האב, לכשישמע:

אמר רב: עד שלא נתרצה האב בקידושה, **בין היא ובין אביה יכולין לעכב**, כלומר: אף היא יכולה לחזור בה קודם שנתרצה האב.⁽²⁾

ורב אפי אמר: **אביה יכול לעכב**, ולא היא.

איתיביה רב הונא לרב אפי, **ואמרי לה חייא בר רב** הוא שהקשה לרב אפי, מהא דתניא:

את עצמה, והרי אין לקטנה יד לקידושין; וכתב שמדברי רש"י אלו ראויה לדברי השאלתות ובעל הלכות גדולות, שתיקנו חכמים קידושין לקטנה, אפילו כשאביה חי ואינו כאן, והוא הדין כשהפקיר רשותו, שהרי הוא כמי שאינו, וכוונת רש"י לקידושין דרבנן.

ונראה מדבריו שלא הוקשה לו בדברי רש"י אלא איך תקדש היא את עצמה בלא אביה, אבל לא הוקשה לו: מה שייך הפקר בזה, וכי הבת ממונו של האב היא, ששייך להפקיר את הזכות שיש לו בה! וראה ביאור מחודש מאד בכוונת רש"י, בדברי ה"אבני מלואים" סימן לז סק"ו.

2. א. הנה לעיל בתחילת הסוגיא נתבאר בהערה בשם הר"ן [הסובר כרש"י שהקידושין חלין למפרע אם נתרצה האב], שהטעם הוא משום שאם מרוצה הוא בזה מועילין הקידושין מדין "זכין לאדם שלא בפניו"; ולפי זה אם שמע האב

בבבא קמא שהולכין בממון אחר הרוב; ואם כן בהכרח שאין זה רוב; [וראה ב"פני יהושע", שאם כי אינו רוב, מכל מקום "חזקה" מיהא היא, אלא שאין הולכים אחר חזקה זו אלא באיסור דרבנן, ראה שם טעמו; וכן משמע פשוט לשון רש"י בדברי רב לעיל; וראה בירושלמי שהביא ב"בירורי השיטות"].

11. הוא על פי לשון הכתוב במשלי [י כו]: "כחומין לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו".

1. הנה לשון רש"י הוא: "הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב, בחייו קידשה והשיאה עצמה שלא לדעתו כאילו היא יתומה, וראה ושחק, או הפקיר זכות שיש לו בה, או שתיקתו הודאה וכו'".

ותמה ה"פני יהושע", איך יכולה היא לקדש